

Posudok habilitačnej práce

Téma: *Od intencie k recepcii: rola paratextov v transfere inonárodných diel do slovenčiny*

Autor: Mgr. Monika Šavelová, PhD.

Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, Nitra

Oponent: doc. PhDr. Ivan Šuša, PhD.

Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava

1. Náročnosť spracovania riešenej problematiky

Autorka si na spracovanie habilitačnej práce stanovila pomerne náročnú tému, ktorú traktuje na zodpovedajúcej vedeckej úrovni. Má jasne stanovený cieľ, koncepciu a metodológiu. Niektoré doterajšie názory na uvedenú tematiku kriticky zhodnocuje, poukazuje na diferenciaciu na osi historickosť-aktuálnosť (resp. aktualizáciu). Všíma si funkcie paratextov (na základe funkcií doslovov – mám na mysli najmä práce Ivana Cvrkala a Pavla Winczera), hodnotí ich a aktualizuje, pričom neobchádza ani nové a moderné spracovanie tejto témy vo vzťahu k ideológii (napr. práca Marianny Bachledovej). Práve ideologickej funkcii paratextov venuje aj samostatnú podkapitolu. Šavelová paratext chápe nielen z hľadiska funkcií či charakteru, ktorý potom vytvára samotnú typológiu, ale vníma aj jeho rolu v konkrétnom prostredí – takto napríklad uvažuje o paratexte ako o výskumnom materiáli alebo o paratexte ako korektíve a podobne. Autorka všetky funkcie a roly podkladá konkrétnymi príkladmi.

Na začiatku na mňa pôsobilo mäťúco, prečo si habilitantka vyseletovala ako samostatnú kapitolu analýzu prác Jozefa Felixa a Zory Jesenskej, resp. ich vedecký odkaz, pochopil som však, že slúžili ako ich vnímanie paratextu ako východiska z hľadiska teórie prekladu a kritiky prekladu a aj, ako sama uvádza, „románske a rusistické prostredie sa v najvýraznejšej miere podieľalo na formovaní slovenského myslenia o preklade v druhej polovici 20. storočia“ (s. 7). Domnievam sa však, že autorka nemusela „vypichnúť“ práve tieto dve mená ako samostatné podkapitoly, ale ich začleniť do kontextu, nechtiac tak môžu zaniknúť niektoré ďalšie významné výskumy, aj keď uznávam, že autorka v kapitole venuje pozornosť aj iným výskumom s danou problematikou (Šabík, Bagin, Gromová, Rakšányiová, Bednárová a ďalší).

Náročnosť tematiky sa prejavila najmä v autorkinom pokuse o syntézu vedeckých poznatkov v oblasti paratextu s usúvzťažnením konkrétnych textov (na základe selekcie a analýzy), čo sa jej, podľa môjho názoru, podarilo. Za relevantnú kapitolu považujem aj poslednú, teda štvrtú kapitolu, v ktorej si všíma interpretačné faktory (vo vzťahu k vzniku diela) a odlišné chápanie vybraných aspektov v prijímajúcom prostredí, teda uchopenie témy z recepčného hľadiska, no s jasným vysvetlením časového, resp. časového a ideologického faktoru. Ako v tejto kapitole

hovorí samotná habilitantka, „paratext sa môže vyvíjať aj ako prekladateľovo miesto exponovania vlastnej prekladateľskej metódy a koncepcie“ (s. 67).

2. Posúdenie úrovne spracovania práce

Doterajšie práce doktorky Šavelovej, s ktorými som sa doteraz stretol, vynikali vysokou úrovňou spracovania, mali relevantnú vedeckú hodnotu a prinášali cenné poznatky z oblasti literárnej vedy, talianistiky a v ostatnej dobe i translatológie. Autorkine vedecké monografie a vysokoškolské učebnice sú súčasťou povinnej lektúry pre študentov odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo na viacerých univerzitách. Som rád, že solídnu úroveň vyniká aj predložená habilitačná práca, ktorá svojím charakterom dotvára jej doterajšie vedecké výskumy.

3. Prínos a úroveň výsledkov práce

Prínos habilitantky vidím vo viacerých rovinách. Prvou je syntéza doterajších vedeckých poznatkov v oblasti paratextov – domácich i zahraničných. Mnohé z citovaných názorov, postulátov a ďalších vedeckých prác bolo publikovaných osirotene a len čisto z vybraného hľadiska. Šavelová sa snaží jednotlivé aspekty typologizovať a usúvzťazňovať vo vzťahu k prekladovej literatúre. Problematiku paratextov a ich výskumov vidí na diachrónno-synchrónnej osi, uvedomujúc si aj diferencie v jednotlivých štúdiách, ktoré vznikli na časovej osi minulého a súčasného storočia (vrátane aspektu ideologického). Autorka vníma jednotlivé postuláty predovšetkým z hľadiska literárnej vedy (vývinový aspekt) a translatológie. Aj keď viacero príkladov, ktoré uvádza (najmä ako príklady) sú z talianistického prostredia (t. j. z prostredia dejín talianskej literatúry), práca však nie je vyslovene talianisticky zameraná, napriek tomu by som vyzdvihol najmä časti, týkajúce sa Danteho a konkrétne časti *Raj* (vo vzťahu paratext-autor-dielo). Ak odhliadneme od talianistického kontextu, autorka prekračuje diapazón jednej inonárodnej literatúry (a aj preto pozitívne hodnotím vzťah názov a obsah - teda inonárodné literatúry v množnom čísle). Práve v tejto časti uvažuje o tom, že „paratexty predstavujú akoby prvotnú formu prekladateľovej recepcie, a je to práve on, kto do značnej miery rozhoduje o tom, ako bude, resp. má čitateľ dielo recipovať“ (s. 77), pričom ďalej pripomína transponovanie autorskej intencie (texty Turčányho, Koprdu a i.) samotného prekladateľa v translačnom procese.

I keď sa na prvý pohľad môže zdať, že práca je viac syntetická, po pozornom preštudovaní musím zhodnotiť aj autorkin analytický prístup (ktorý sa miestami môže javiť ako sekundárny). Pozitívne vnímam najmä fakt, že hovorí o „vlastnej analyticko-interpretáčnej aktivite“ (s. 6).

Ako ďalší dôležitý prínos vidím pokus o definovanie pojmov a ich rozličné vnímanie v dielach slovenských a zahraničných literárnych vedcov a translatológov. V neposlednom rade je potrebné spomenúť ako prínosné aj interdisciplinárne využitie tejto práce. Kvitujem, že autorka venovala vyvážený priestor zahraničným i domácim zdrojom, pričom (ako súčasť nitrianskeho vedeckého prostredia) neobišla ani názory významného nitrianskeho literárneho komparatistu Dionýza Ďurišina, ktorý, mimochodom, výrazne spolupracoval aj s talianskym komparatistickým okruhom a jeho názory dodnes formujú základ výskumu medziliterárnych vzťahov. Priestor, samozrejme, venuje aj Popovičovi (Teórii umeleckého prekladu) a Mikovi.

4. Posúdenie formálnej stránka – jazyk, štýl, štruktúra

Práca má logickú štruktúru. Je rozdelená do štyroch hlavných kapitol, ktoré sa delia na podkapitoly plus rámcové zložky práce a bibliografia. Osobne by som autorke do budúcnosti navrhol číslovať aj podkapitoly, takto môžu vyznieť ako osihotené podnázvy.

Najobsažnejšia je prvá kapitola, ktorá podáva teoretický základ skúmanej problematiky. Autorka následne funkčne prechádza k ďalším kapitolám, v ktorých traktuje uvedenú tému. Výrazne spolu súvisia najmä prvá a druhá kapitola (ktoré spája pojem paratext, resp. paratexty), ktoré habilitantka v štvrtej kapitole rozvíja v kontexte prekladateľských koncepcií a metód. Medzi tieto kapitoly, ktoré považujem za nosné časti práce, je vložená časť o viacnásobnom preklade ako recepčnom fenoméne (teda retranslačný fenomén) – stále sa však dotýka kontextu paratextov viacnásobných prekladov, takže jej kontextualizačné zaradenie bolo funkčné.

Autorka určité myšlienky dovysvetľuje v poznámkach pod čiarou, ktoré v habilitačnej práci hojne využíva. Poznámkový aparát má v jej práci aj charakter kontextualizačný, resp. sú v ňom vhodne zaradené informácie napr. pre potenciálneho netalianistického čitateľa a podobne. Použité citácie, resp. ich forma sú podľa platných publikačných noriem.

V predloženej habilitačnej práci som nenašiel vážnejšie problémy, ktoré sa dotýkajú jazykovej, resp. štylistickej stránky.

Rovnako nemám pripomienky k ďalším formálnym aspektom.

5. Explicitne vyjadrený návrh na udelenie, resp. neudelenie vedecko-pedagogického titulu docent

Na základe uvedeného posudku a zhodnotení úrovne habilitačnej práce – po obsahovej, štylistickej a formálnej stránke – **o d p o r ú č a m** Mgr. Monike Šavelovej, PhD. udeliť vedecko-pedagogický titul *docent*.

Bratislava 20.3.2024

doc. PhDr. Ivan Šuša, PhD., v. r.